

Για το Δάσκαλο Αναστάσιο Μουμτζάκη

για τον Σύνδεσμο Φιλολόγων ν. Δράμας
Ευθαλία Σταυρίδου, Μουσικό Σχολείο Δράμας

Σεπτέμβρης 1979: 2ο Γενικό (πρώην Θηλέων) Λύκειο Δράμας – Τμήμα Α5. Πρώτη φορά – μετά από τρία χρόνια στο γυμνάσιο – μπαίνει στην τάξη άντρας φιλόλογος! Είναι ο συντοπίτης μας, Τάσος Μουμτζάκης. Ψηλός, ευθυτενής, σοβαρός, με γυαλιά, κοστούμι και γραβάτα. Θα μας κάνει αρχαία και νέα ελληνικά, σύμφωνα με το τότε αναλυτικό πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας, δηλαδή αρχαία ελληνικά από το πρωτότυπο και νεοελληνική λογοτεχνία – έκθεση, γιατί ακόμη δεν είχε εισαχθεί το μάθημα της νεοελληνικής γλώσσας στα σχολεία τής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Η χαρά μου ήταν μεγάλη που επιτέλους θα μάθαινα και αρχαία, αφού από το δημοτικό ακόμη είχα ιδιαίτερη συμπάθεια και κάποια κλίση στα μαθήματα θεωρητικής κατεύθυνσης, όπως τα λέμε σήμερα, και από το γυμνάσιο είχα αγαπήσει τα φιλολογικά μαθήματα, και δη τα αρχαία από μετάφραση, χάριν των φιλόλογων που είχαμε στο γνωστό γυμνάσιο Θηλέων Δράμας.

Επομένως, τι καλύτερο για το τμήμα μας, αφού αυτό το μάθημα θα μας το δίδασκε ο ίδιος ο συγγραφέας του σχολικού εγχειριδίου! Αλλά και τι περηφάνια ένιωθα, όταν έλεγα στις συμφοιτήτριές μου στα Γιάννενα ότι αρχαία πρωτόμαθα στην Α' Λυκείου από τον ίδιο το συγγραφέα τού βιβλίου μας! Με – μας θεωρούσαν τυχερούς μαθητές και σίγουρα ήμασταν. Γιατί, μήπως οι υπόλοιποι φιλόλογοι εκείνης μάλιστα της εποχής δεν ήταν άξιοι να διδάξουν σε άσχετα πρωτάκια που ήμασταν εμείς το νέο βιβλίο; Όχι βέβαια. Απλώς με εκείνο το εγχειρίδιο η διδασκαλία τής αρχαίας ελληνικής γλώσσας έμπαινε σε νέες βάσεις, με άλλο σκοπό και άλλους στόχους από τους μέχρι τότε. Οπότε, φυσικό ήταν ο άνθρωπος που εργάστηκε για τη συγγραφή εκείνου του βιβλίου να γνώριζε και τους αντίστοιχους στόχους τού Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

Ο καθηγητής μας, λοιπόν, τόνιζε διαρκώς τη συνέχεια της γλώσσας μας από αρχαιοτάτων χρόνων έως και σήμερα με παραδείγματα από την καθημερινότητά μας και σχημάτιζε προτάσεις με τις αντίστοιχες λέξεις ή εκφράσεις, για να κατανοήσουμε την έννοιά τους μέσα σε συγκεκριμένες φράσεις και να μη μείνουμε σε μια ξερή ερμηνεία τους. Το ίδιο κατόπιν ζητούσε κι από εμάς, τους μαθητές του, να κάνουμε στην τάξη ή στο σπίτι. Αλλά και μετά από λίγα χρόνια, όταν ήδη πλέον ήταν Σύμβουλος των φιλόλογων, του ίδιου τύπου εργασίες μάς παρότρυνε να αναθέτουμε στους δικούς μας μαθητές, γιατί η κάθε λέξη – μάς έλεγε και μάς ξαναέλεγε – σημαίνει πάντα κάτι συγκεκριμένο και ξεχωριστό μόνο μέσα σε μία φράση και μόνο έτσι θα τη συνειδητοποιήσουν και θα τη θυμούνται οι μαθητές μας.

Ο φιλόλογός μας δεν ήταν πολύ αυστηρός, ώστε να τον φοβόμαστε, ούτε όμως και πολύ οικείος, γιατί δεν έλεγε παραπανίσια λόγια. Ήταν ήρεμος και ευγενικός. Η μόνη ίσως φορά που τον είδαμε εκνευρισμένο και μπορώ να πω θυμωμένο ήταν όταν μια χειμωνιάτικη μέρα που χιόνιζε δεν μπήκαμε – μερικοί, αρκετοί, όλοι, δε θυμάμαι πλέον – στην αίθουσα για μάθημα. Δεν είπε τίποτα, μόνο πήγε στο γραφείο.

Επίσης δεν προσέβαλλε ούτε ειρωνευόταν τους μαθητές του, ακόμη κι αν μόνοι τους καμιά φορά προκαλούσαν τη μοίρα τους. Δεν ξεχνώ το εξής ευτράπελο περιστατικό. Μια συμμαθήτριά μου παίρνοντας το λόγο απάντησε σε ερώτημα άσκησης συντακτικού

αρχαίων που όμως δεν μας είχε αναθέσει ο φιλόλογος. Ακόμη δεν είχαμε ολόκληρο το αντίστοιχο σχολικό εγχειρίδιο (εκείνη τη χρονιά είχε αργήσει να σταλεί από το ΥΠ.Ε.Π.Θ., επειδή ήταν καινούριο) και δουλεύαμε με ένα ολιγοσέλιδο φυλλάδιο. Τι είχε γίνει; Προφανώς το συγκεκριμένο ερώτημα εμπεριέχεται σε παρακάτω σελίδα και η μαθήτριά είχε αντιγράψει στα τυφλά όλες τις απαντήσεις από κάποιο βοήθημα. Ο κύριος τότε, που γνώριζε - ως φυσικόν - απ' έξω κι ανακατωτά το "παιδί" του, τη ρώτησε πώς απάντησε σε ανύπαρκτο ερώτημα. Εφόσον εκείνη δεν μπόρεσε να δώσει μια λογική απάντηση ούτε καν να δικαιολογηθεί, ο καθηγητής μας, χωρίς να την προσβάλλει, τη συμβούλεψε και εκείνη και εμάς τους υπολοίπους τα σχετικά περί βοηθείας και αντιγραφής.

Κι ούτε έκανε διακρίσεις, αφού απευθυνόταν σε όλους μας και όχι μόνο σε όσους είχαν ιδιαίτερες ικανότητες στα μαθήματά του, σπάνια ύψωνε τον τόνο της φωνής του - κι αυτό πάντα συγκρατημένα και δικαιολογημένα -, αλλά κυρίως μάς προσφώνουσε με το επίθετό μας. Επιβαλλόταν στην τάξη με τη σταθερότητα της φωνής και του βλέμματός του και εν γένει με τη δυναμική προσωπικότητά του. Γι' αυτό και εμείς τον σεβόμασταν και τον εκτιμούσαμε. Και επιπλέον γιατί, ενώ είχαμε απέναντί μας ένα "ζωντανό" συγγραφέα και πολύ καταρτισμένο επιστήμονα, σε μας μιλούσε απλά, ξεκάθαρα, κατανοητά.

Για μένα είναι ο πρώτος δάσκαλος της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, και αυτό κατ' επέκταση σημαίνει ότι χάριν του αγάπησα αυτό το φιλολογικό μάθημα, όπως - ακόμα ακούω τη φωνή της να μου το λέει - μια άλλη φίλη, συμμαθήτριά και νυν συνάδελφος εκείνη τη χρονιά αγάπησε από τον εν λόγω φιλόλογο το μάθημα της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Κι ο λόγος; Επειδή ήταν ο πρώτος φιλόλογος, σύμφωνα με τις προηγούμενες σχολικές εμπειρίες της, που εμβάθυνε στο νόημα, επέμενε στην ερμηνευτική προσέγγιση του κάθε κειμένου και όχι στην εξωτερική μορφή του.

Εξάλλου η πρώτη επαφή μας με τη μοντέρνα νεοελληνική ποίηση ήταν μέσω των τότε κειμένων της Α' Λυκείου. Ακόμη θυμάμαι (κάπου εδώ μπλέκονται οι μνήμες οι μαθητικές και οι μετέπειτα...) τη φωνή τού καθηγητή μας, όταν μας διάβαζε την Αρνηση του Σεφέρη:

*Με τι καρδιά, με τι πνοή,
τι πόθους και τι πάθος,
πήραμε τη ζωή μας· λάθος!
κι αλλάξαμε ζωή.»*

και να εξηγεί πόσο σημαντική είναι η στίξη σ' ένα κείμενο.

Και θυμάμαι ότι πάντα ο ίδιος διάβαζε τα κείμενα, όχι όμως από καθ' έδρας, αλλά όρθιος μπροστά μας, στο κέντρο περίπου της τάξης, πράγμα που επίσης αργότερα μας συμβούλευε, όποτε αναφερόταν στα κείμενα οποιασδήποτε εποχής, γιατί πίστευε πως η χειρότερη ανάγνωση ενός καθηγητή είναι πάντοτε καλύτερη από οποιουδήποτε μαθητή. Επιπλέον μας τόνιζε πόσο σημαντικό είναι να συγκινήσουμε τους μικρούς κυρίως μαθητές μας μέσα από κάποια σημαντικά έργα, λόγου χάρη τα ομηρικά έπη. Να μην τελειώσουν τα γυμνασιακά χρόνια και δεν πάρουν μυρωδιά από Όμηρο! Είναι κρίμα, γιατί δε θα τους ξαναδοθεί άλλη ευκαιρία! Και με αφορμή το μεγάλο επικό ποιητή μας, συνήθως συμπλήρωνε ότι φυσικά και δεν έχει σημασία το τι λέει ένας λογοτέχνης, αλλά το πώς το λέει, γιατί ποιος μικρός ή μεγάλος δε γνωρίζει λίγο ή πολύ την υπόθεση της Οδύσσειας είτε της Ιλιάδας; Άρα, κατέληγε πως, εφόσον ο τρόπος τού λογοτέχνη είναι το ένα έναυσμα για τη συγκίνηση του αναγνώστη, ακροατή, το άλλο είναι η σωστή ανάγνωση.

Ο πρώην καθηγητής και μετέπειτα Σύμβουλος μας έγινε πιο οικείος με το πέρασμα των χρόνων, μάς προσφώνουσε πλέον με το μικρό μας όνομα, μάς χαμογελούσε περισσότερο, κι εμείς, οι πρώην μαθητές του, αλλά και οι υπόλοιποι συνάδελφοι (και μάλιστα το λέγανε κι όταν σταμάτησε να είναι Σύμβουλος μας) τον νιώθαμε πιο κοντά μας, δεν ήταν ένας ξένος και τυπικός υπάλληλος. Επιπλέον συμφωνούμε ακόμη στο ότι ήταν πρόθυμος να λύσει τις απορίες μας, να μας δώσει όσες διευκρινίσεις χρειαζόμασταν, όπως και κατατοπιστικός, σαφής και ακριβολόγος.

Κι όταν μας καλούσε για παρακολούθηση «υποδειγματικής» διδασκαλίας, που – σημειωτέον – πολλές φορές πραγματοποιούνταν σε ζωντανή σχολική τάξη, επέμενε σε κάποιες γλωσσικές – θα πει κανείς – λεπτομέρειες. Μάλλον είχε «αδυναμία» σ' αυτές, πράγμα που αποδεικνύεται και από τις αντίστοιχες εκπομπές που έκανε σε τοπικό ραδιοφωνικό σταθμό, απευθυνόμενος φυσικά στο ευρύ κοινό, όπως η διαφορά ανάμεσα στο απλός και απλοϊκός, στο απλώς και απλά, στο άμεσα και αμέσως, στο όπου και που, στο σαν και ως ή στην επικρατούσα χρήση τού «νεότερα» αντί του λογικού «νέα» ή στο ότι τον «πριν» πρέπει να τον συνοδεύει η «από». Μας υπενθύμιζε ότι κάποια ρήματα της αρχαίας ελληνικής τα χρησιμοποιούμε μόνο σύνθετα στη νεοελληνική, όπως το άγω και το βάλλω, και γι' αυτό να προσέχουμε ποιο θέμα τους επιλέγουμε, ανάλογα με το χρόνο και την έγκλιση που χρειαζόμαστε κάθε φορά. Επέμενε, αφού επίσημη μορφή τής νεοελληνικής είναι η δημοτική, να λέμε «Σαπφώς» κι ας εμμένουν οι άλλοι στο «Σαπφούς», μα για την Κω μάς πρότεινε δύο εκδοχές: η Κως – της Κω ή η Κω – της Κως! Όσο για τη διάκριση των γραμματικών γενών, ανέτρεχε στη βιολογία και, συνεπώς, στην ίδια τη φύση. Αρσενικό το αγόρι, θηλυκό το κορίτσι και ουδέτερο το παιδί, αυτό που δεν είναι ακόμη ούτε αγόρι ούτε κορίτσι, εφόσον δεν είναι σε θέση να τεκνοποιήσει, όπως το αγόρι και το κορίτσι. Συχνά συνηθούσε να αποφεύγουμε τη συνήθη φράση «με την καλή σημασία τής λέξης, του όρου», καθότι μία έννοια έχει ή καλή ή κακή σημασία. Δεν παρέλειπε, επίσης, να αναφέρεται στη λογική και την ποιητική χρήση τής γλώσσας μας ή στο ειδικό λεξιλόγιο – ορολογία των διαφόρων επαγγελμαμάτων, κλάδων ή επιστημών.

Όσο για τις ζωντανές διδασκαλίες που μας παρουσίαζαν συνάδελφοί μας μετά από δική του παράκληση ή παρότρυνση, πάντοτε μιλούσε επαινετικά, έκανε μόνο θετικά σχόλια.

Όσες φορές πάλι, κατά τις επισκέψεις του σε σχολικές μονάδες, τού ζητούσαν οι νέοι συνάδελφοι να κάνει ο ίδιος το μάθημα, γιατί – εννοείται πως έτσι θα νιώθαμε οι περισσότεροι τουλάχιστον – ντρέπονταν, κόμπλαραν, φοβόντουσαν να διδάξουν ενώπιόν του, όπως αρχικά το πρότεινε, σεβόταν την επιθυμία τους και μάλιστα άνευ σχολίων.

Κάτι άλλο που συνήθιζε να μας λέει, για να μη φοβόμαστε ή κομπλάρουμε σε μια «καλή» τάξη, ήταν ότι όσο καλοί και να είναι οι μαθητές μας αποκλείεται να έχουν περισσότερες ή ακριβέστερες γνώσεις από εμάς. Ακόμη κατανοούσε την ανάγκη μας να προετοιμαζόμαστε πολύ καλά, να μελετούμε περισσότερα, προτού μπούμε στην τάξη, όμως τόνιζε πως δεν είναι δυνατόν κι ούτε χρειάζεται να τα «πούμε» όλα την άλλη μέρα. Να κάνουμε επιλογή. Να ξέρουμε για παράδειγμα δέκα, ώστε να πούμε τα πέντε, τα απαραίτητα, τα κυριότερα, αυτά που πρέπει να κατανοήσουν και να θυμούνται τα παιδιά.

Όταν δε διδάσκονταν στη β' γυμνασίου οι Βίοι Παράλληλοι του Πλουτάρχου, οι νέοι κυρίως στην εκπαίδευση φιλόλογοι δεν ξεχνάμε πόσο βοηθηθήκαμε, και εννοώ εμπράκτως, από την πρωτοβουλία τού Συμβούλου μας να μας στείλει σημειώσεις, λόγω ανυπαρξίας αντίστοιχων εγχειριδίων στο εμπόριο.

Τέλος, πάντα με τα πόδια κυκλοφορούσε μέσα στην πόλη – καθώς δεν οδηγούσε, τουλάχιστον από τότε που τον γνώρισα και ως το τέλος τής ζωής του –, κρατώντας τη μεγάλη δερμάτινη τσάντα του. Θυμάμαι που περπατούσε αργά, αλλά πάντα έφτανε εγκαίρως στον προορισμό του.

Αυτό το «μνημόσυνο» (να, και τώρα πάλι, τον ακούω να μας λέει τη σημασία τής λέξης α-λήθεια<λήθη) για τον καθηγητή και Σύμβουλό μας, το Δάσκαλό μας, Αναστάσιο Μουμτζάκη, ας κλείσει απόψε εδώ με κάποιους αγαπημένους του στίχους από Το Άξιον Εστί τού Οδυσσέα Ελύτη, για την τέταρτη αγάπη του – μετά βέβαια από τις γυναίκες τής ζωής του, τη σύζυγο και τις κόρες του –, τη γλώσσα μας:

*Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική.
Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου
στις αμμουδιές του Ομήρου...*